

SANAT (RESİM) EĞİTİMİNDE MÜZELERİN KULLANILMASINDA İLGİLİ KURUM VE KURULUŞLARIN KARŞILIKLI GÖREV VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Vedat ÖZSOY*

Levent MERCİN**

Özet

Bu çalışmanın amacı, sanat (resim) eğitiminde müzelerin kullanılabilmesi için ilgili kurum ve kuruluşların karşılıklı görev ve yükümlülüklerini belirlemektir. Eğitimin amacına ulaşmasına, okulların yapı ve işleyişine ilişkin ortaya çıkan yeni olgular, sanat eğitiminde yeni yöntemler, programlar ve alternatif mekânların kullanımını gerektirmektedir. Bütün bunların gerçekleştirilmesinde müzelerin önemli bir rol oynadığı belirtilebilir. Ancak, Türkiye'deki mevcut uygulamalar incelendiğinde müzelerin sanat eğitimi amaçlı kullanıldığını söylemek oldukça güçtür. Genel eğitimle birlikte sanat eğitimi konusunda öğretmen yetiştiren kurumların, okulların, Kültür Bakanlığının, Millî Eğitim Bakanlığının, Maliye Bakanlığının, müzelerin, basın-yayın ve diğer kamu ve özel sektör kuruluşlarının sorumluluklarının olduğu söylenebilir. Özellikle resmi kurum ve kuruluşlarla, tüm eğitim ve öğretim kurumlarının yasalarla belirlenmiş görevlerinin olması genelde müze eğitimini, özelde sanat (resim) eğitimini yaygınlaştıracaktır.

Anahtar sözcükler: Müze eğitimi, sanat eğitimi, müzede sanat eğitimi

Abstract

The purpose of this study is to determine the connection between the mutual duties and responsibilities of institutions and associations for using the museums in art education. For the aim of the education new facts emerged from the schools construction and performance reaching the new methods in art education, the curriculum and using the alternative places are required. It can be said that the museums have an important role to realize all of these. However, it is rather difficult to say that the museums are used to aim at art education when one is inquired available practices in Turkey. It can be said that the institutions the teachers are trained in the field of general education and art education, the schools, the Ministry of Culture, the Ministry of National Education, the Ministry of Finance, museums, institutions of press-publications and the other institutions of public or private have responsibilities. Especially, having the duties determined by the laws for official institutions and the other educational and instructional institutions will spread the museum education in generally in and the art education particular.

Key words: Museum education, art education, art education in museum

Sanatın ve sanatçının desteklenmesi; başta sanat eserleri olmak üzere, tüm kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve yaşatılması konusu, 1982 Anayasasının 63. maddesinde: **“Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır.”**; 64. maddesinde: **“Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır.”** ifadeleri ile belirtilmiştir. Bu bağlamda sanatın sevdirmesi, sanat eserleri ile kültür ve tabiat varlıklarının korunup desteklenmesi -ki bu eserlerin ve kültür varlıklarının bulunduğu mekânlar genellikle müzelerdir- bir zorunluluktur. Bunu yerine getirebilme ve yaygınlaştırabilmenin en etkin araçlarından birinin eğitim olduğu söylenebilir. Genel eğitim bütünlüğü içerisinde sanat eğitimi, kapsadığı alan gereği Anayasada ifadesini bulmakta, devletin görevlerini öğrencilere aktarmada ve bu anlamda davranışlar geliştirmelerinde önemli bir disiplin olmaktadır. Öte yandan böyle bir amacı gerçekleştirmeye yönelik bir sanat (resim) eğitimi programı, müzelerde gerçekleştirilecek dersleri de içermek zorundadır.

Sanat eğitimi, bireyin görsel, ruhsal ve estetik yönlerini ve yaratıcılığını geliştirmeye çalışan etkinlikler bütünüdür. Schoemaker'in (1998:40) dediği gibi: “Sanat varolmak için harika bir yerdur.” Bu anlamda sanat eğitimi, okul içi ve okul dışı öğretim programlarıyla birlikte, hayat boyu uygulanması gereken bir ihtiyaç olmaktadır. Bu ihtiyacın, bireylerin eğitim bütünlüğü içerisinde mutlaka karşılanması gerekir. Bu durum, sanat eğitiminin sadece yeteneği olan bireylere değil, her bireye verilmesinin gereğini ortaya koyar. Çünkü “Sanat eğitiminin amacı ne salt sanatçı yetiştirmek, ne de salt öğrencileri yaratıcı yapmaktır” (Stokrocki ve Kırıçoğlu, 1996:3). Dolayısıyla sanat eğitiminin kazandıracağı her olumlu davranış, bireylerin ruh açısından sağlıklı

Yazışma adresi: *Doç. Dr. Vedat Özoy, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Güzel sanatlar Eğitimi Bölümü 06500 Teknikokullar/Ankara. **Uzm. Levent Mercin Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Bölümü Şehitlik/Diyarbakır.

olmasını ve onların da dengeli bir toplum oluşturmalarını sağlayacaktır. Bu anlamda sanat eğitiminin bireyin ruh sağlığı açısından işlevsel bir yönünün olduğu ortaya çıkmaktadır. "Sanat eğer yerinde uygulanırsa, çocuğun zihinsel sağlığına yardım eder, onun gerilimini hafifletir, sözle anlatamadığını sanat yolu ile anlatmasını sağlar." (Kırıçoğlu, 1991:23). Ayrıca Özsoy'un (1998) vurguladığı gibi, çocukların sanat eğitimi alması, onların hayatında kullanabileceği istenilen davranışları edinebilmesi için zorunludur. Böylelikle toplumda, estetik duyarlılığı olan ve bunu sergileyebilen; nazik, ince ruhlu, zevkli, saygılı, dürüst ve kişiliği oluşmuş bireylerin sayısının artmasında etkili olacaktır.

Son zamanlarda yapılan araştırmalar ve uygulamalar, sanat (resim) eğitiminde müzeleri kullanmanın, yaparak-yaşayarak öğrenmeyi sağladığını, kapalı sınıf ortamından daha rahat bir sanat atmosferi sunduğunu, eleştirel yaklaşımı kolaylaştırdığı için yaratıcılığı teşvik ettiğini ortaya koymuştur. Buna ek olarak, müzelerle gerçekleştirilecek plânlı okul ziyaretlerinin Hooper ve Greenhill'in de (1999:175) ifade ettiği gibi, müzelerin öğrencilere alternatif öğrenme yöntemleri sunarak, aktif çalışma fırsatı vermeleriyle, çocuklar için resmî sınıf ortamında pek görülmeyen yetenek ve becerilerini gösterme şansı sağladığı söylenebilir.

Problem

Müzelerin eğitim amaçlı kullanımı fikri Türkiye açısından yeni bir durum değildir. Ancak, Türkiye'de müze eğitiminin öneminin hem ICOM (Uluslararası Müzeler Konseyi) toplantısında (1958), hem de VII. Millî Eğitim Şurası'nda (1961) belirtilmiş ve konuyla ilgili bazı kararlar alınmış olmasına rağmen, farklı etkenlerden dolayı müzede eğitim bir türlü gerçekleştirilememiştir.

Bu etkenlerin kısaca şunlar olduğu söylenebilir: Müzelerin, sadece klâsik anlamdaki (toplama, koruma, sergileme, onarım vb.) işlevlerini yerine getirip eğitim boyutunu yerine getirememeleri; üniversiteler, sivil toplum örgütleri ve basın-yayın kuruluşlarının müzeler ve müze eğitimi konuları ile yeterince ilgilenmemeleri; müzelerin merkezî bir idare ile yönetilmeleri, müzelerin sosyal imkânlarının (lokanta, sinema, gösteri odaları, atölye, kafeterya vb.) olmaması veya kısıtlı olması, müze eğitimi konusunda personel yetiştirilememesi ve en önemlisi eğitim kurumlarının müzeleri eğitim amaçlı kullanmamalarıdır. Bu bağlamda Özsoy ve Baytekin'in (1996:53), "eğitimde yer almayan hiçbir değer hayatını sürdürmez" ifadesinden hareketle, eğitim boyutu olmayan bir müzenin eski eser deposu hizmeti sunmaktan öte bir işlevi olmayacağı ve belki de belli bir süre sonra unutulacağı söylenebilir. Halbuki gelişmiş bazı ülkelerde, müzeler birer eğitim merkezi gibidir. Bu müzelerin eğitsel etkinlikleri ve sosyal ihtiyaçlara cevap verecek imkânları sunması sebebiyle bir yıl boyunca milyonlarca kişi tarafından ziyaret edilebilmektedir. Örneğin Inel'in (1998:25) belirttiğine göre, New York'taki Metropolitan Müzesi'ni her yıl yaklaşık 5 milyon kişi ziyaret etmektedir. Bu oran Türkiye'ye gelen yıllık turist sayısı ile kıyaslanırsa bir müzenin hem gelir elde etme, hem de kültür açısından ne kadar çekici bir kurum olduğu görülecektir.

Ayrıca müzelerin kültürel misyonları, gelişmiş ülkelerin bazılarında özellikle çocuklar üzerinde yoğunlaşmış ve müzeler onlar için bilgi verme, araştırma yapmalarına imkân sağlama, eğlendirme ve yaratıcılıklarını geliştirebilecekleri bir ortamı oluşturma olarak şekillenmiştir (Makagiansar, 1984:3). Bu gerçekler, Türkiye'de müzelerin eğitim bütünlüğü içinde yer almasını, kültürel değerlerin aktarımında rol almasını ve sanat (resim) eğitimi amaçlı kullanımını zorunlu kılmaktadır. Bu olgunun gerçekleştirilmesinde bazı adımların atılması ve mevcut duruma göre sorumlulukların yerine getirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, Sanat (Resim) Eğitiminde Müzelerin Kullanılabilirliği İçin İlgili Kurum ve Kuruluşların Karşılıklı Görev ve Yükümlülüklerini belirlemektir.

Yöntem

Sanat (Resim) Eğitiminde Müzelerin Kullanılabilirliği İçin İlgili Kurum ve Kuruluşların Karşılıklı Görev ve Yükümlülüklerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırma, "genel tarama" modeli çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Toplanması

Veriler, ilgili yasalar, yönetmelikler, tüzük ve programlar ile yurt içi ve dışında yayımlanmış eserlerin incelenmesi ile bu çalışmayı gerçekleştiren araştırmacılar tarafından daha önce yapılmış anket, gözlem ve görüşmelerden elde edilen verilerin sonuçlarından yararlanılarak elde edilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Eğitim, milletlerin en önemli problemleri arasında yer alır. Eğitim sistemlerinin en önemli görevi ise, çağını yakalamış ve onun ötesinde yürüyen insanlar yetiştirmektir. Bunu gerçekleştirebilmek için eğitim sistemlerinin kendilerini yenilemeleri ve gelişmelere ayak uydurmaları gerekir. Bu bağlamda Türkiye'deki sanat (resim) eğitiminde yeni yöntemlerin ve yaratıcılığı teşvik eden sanat mekânlarının eğitime katılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Çünkü, Atagök'ün de (2000:86) dediği gibi, müzeler, insanlık tarihini halka, nesnelere sunarken, yaratıcı düşünceye sahip bireylerin yetişmesine de katkıda bulunurlar ve yaratıcı düşünceyi güdülerken, geleceği yönlendirecek değerlerin yerleşmesini sağlarlar.

Gelişmiş ülkelerde bu gerekliliğin yerine getirilmesinde müzelerin çok önemli rollerinin olduğu gözlenmektedir. Türkiye'de de yeterli oranda sanat (resim) eğitimi yapabilmek için mevcut durum göz önüne alındığında bazı kurum ve kuruluşlara görevler düştüğü gözlenmektedir. Bu kurum ve kuruluşlar ile bunların görev ve yükümlülükleri ise şu şekilde sıralanabilir:

a) Üniversiteler

Müzelerin sanat (resim) eğitimi amaçlı kullanılabilmesi için öğretmen yetiştiren yüksek eğitim kurumlarının önemli sorumluluklarının olduğu düşünülmektedir. Çünkü sanat (resim) eğitimini çağdaş normlara uygun olarak verebilmek, sanat eğitimi veren kurumun niteliği ile ilişkilidir. Bu nedenle bu kurumların, sanat (resim) eğitiminin gereklerine uygun eğitim-öğretim yapımları bir zorunluluktur.

1997 yılından itibaren Türkiye'de eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması çerçevesinde diğer tüm alanlarla birlikte resim öğretmenliği lisans programları da yeniden düzenlenmiş ve 3. yılın I. yarıyılında "Müze Eğitimi ve Uygulamaları" dersi yer almıştır. Bu dersin tanımında şu ifadeler bulunmaktadır: "Sanat eğitiminde müzelerden uygulamalarla yararlanma: öğrenciler için müze rehberi hazırlama, müze gezisi için ön hazırlık, plân ve kurallar, program ve yazışmalar; grup ve bireysel ziyaretler, müzenin tanıtımı, sergileme ve etkinliklerin değerlendirilmesi, müzelerdeki eserlerin tarihsel estetik ve eleştirel incelemesi, müzelerdeki eser ve kalınlardan yararlanarak ilk ve ortaöğretim sanat derslerine yönelik örnek ve özgün sanatsal çalışmalar" (YÖK, 1997:89). Bu dersin, tanımında ifadesini bulan anlamıyla yerine getirilmesi, gelecekte resim öğretmeni olacak lisans öğrencilerini; öğretmen olduklarında müzeleri sanat (resim) eğitimi amaçlı kullanabilmelerini teşvik edebilir.

Eğitim fakültelerinde "Müze Eğitimi ve Uygulamaları" dersi, sadece sanat (resim) öğretmeni olacak öğrencilere verilmemelidir. Bunlarla birlikte, sınıf öğretmenliği bölümlerinde yer alan sanat eğitimi dersi kapsamında da "müze eğitimi ve uygulamaları"na yer verilmelidir. Çünkü ilköğretim okullarındaki resim-iş derslerini altıncı sınıfa kadar sınıf öğretmenleri yürütmektedirler. Bu nedenle sınıf öğretmenlerinin sanat (resim) eğitimi dersini daha etkili işleyebilecekleri şekilde donatılmaları ilköğretim çağındaki çocukların sanat eğitimi konusunda iyi yetişmelerini sağlayacaktır. Ayrıca ilköğretim okullarının ilk beş yılında öğrencilere amacına ve programına uygun verilecek resim dersi, daha sonraki yıllarda işlenecek resim dersi üzerinde olumlu etki yapacak ve kopukluk olmayacaktır. Böylece küçük yaşlarda elde edilen sanat (resim) bilgileri bireylerin ileriki dönemlerde alacakları bilgilerle pekiştirilmiş ve geliştirilmiş olacaktır. Aksi durumda Gürer'in de (1990:9) belirttiği gibi, "Çocuğa dünyayı gördüğü biçimde anlayıp ifade etmeye devam etmesi için gerekli bilgi zamanında verilmezse, gerçekten de görsel yönden yeterli gelişimi sağlanamaz." İlk yaşlarda verilecek müzede sanat (resim) eğitimi, öğrencilere sanatı, sanatçıyı, tarihî eseri ve kültürel varlıkları koruma sevgisi ile birlikte ülkenin sahip olduğu kültürel değerleri koruma bilinci de kazandıracaktır. Türkiye'de bu bilincin zamanında veya hiç verilememesinin olumsuz davranışları beraberinde getirdiği bazı uzmanlar tarafından dile getirilmiştir. Örneğin Akyürek (1989:60), eğitim müfredatında "eski eser" kavramının gereğince değerlendirilememesinin Türkiye'deki eski eser kaçakçılığının ülke içi nedenlerinden birini oluşturduğunu belirtmiştir.

Gelişmiş ülkelerde müze eğitimi, öğretmen eğitiminde çok önemli bir yere sahiptir. Hem müze eğitimi öncesi, hem de müze eğitimi esnasında öğretmenler müzelerin eğitim bölümleri tarafından sürekli eğitime ve bilgilendirmeye tabi tutulurlar. Bu etkinlikler üç ana başlık altında toplanmıştır: (1) öğretmenle sürekli temas, (2) öğretmen eğitimi ve (3) öğretmeni müze ziyaretine hazırlama. Bu ana başlıklar altında, öğretmenle sürekli temas amacıyla, müze eğitim programı okula ilgili kuruluş tarafından önceden gönderilmekte ve öğretmenden bu programa ilişkin rapor istenmektedir. Öğretmen eğitimi kapsamında düzenli eğitim kursları verilmekte ve müzede atölye çalışmaları düzenlenmekte, ayrıca okullara gidilmektedir. Son olarak da öğretmeni ziyarete hazırlama amacıyla, telefonla bilgi verme, ödünç eser verme ve bilgi takımı hazırlama gibi hizmetler sunulmaktadır (Abacı, 1996:53).

Müzelerin özellikle sanat eğitimi açısından bu kadar çok önemsenmesi, sadece kültürel mirasın korunduğu ve öğretildiği yerler olarak kabul edilmesinden dolayı değildir. Eğitim alanında yapılan bilimsel araştırmalar göstermiştir ki müzeler, bilgiyi dolaysız elde edebilmeyi, öğrencilerin araştırmaya ve incelemeye yönelmelerini, bireyin öğrenme ortamına aktif katılabilmeyi, yaparak, yaşayarak kalıcı öğrenmeyi gerçekleştirebilmeyi, yaratıcı gücü ve düşünceyi güdülemeyi ve özgür bir ortam hissi vererek bireyin kendisini daha iyi ifade edebilmesini sağlamaları bakımından özellikle tercih edilmektedir.

Görüldüğü gibi müzeler eğitimde farklı ihtiyaçları karşılayan bir kurum olarak kabul edilmektedir. Son derece önemi olan bir kurumun eğitime katılması ise bir gereksinimdir. Bu gereksinimi yerine getirecek kurumların başında öğretmen yetiştiren kurumların geldiği görülmektedir. Bu nedenle çağdaş eğitimin gereklerini yerine getirmekle yükümlü olan kurumlar ve ona nitelik kazandıran öğretim kadroları üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirmekte büyük çaba harcamalıdır.

Bu nedenle YÖK, üniversitelerin genel eğitim yapısına (sanat, eğitim, teknik, tıp vb.) göre müze kurabilmeleri ve bu müzeleri üniversitedeki öğretim programlarının bir tamamlayıcısı gibi kullanabilmelerini teşvik etmelidir. Gelişmiş ülkelere bakıldığında bu uygulamaların yıllar öncesinden gerçekleştirildiği görülmektedir. Özellikle sanat eğitimi açısından olumlu girişimler olmuş ve birçok müze, güzel sanatlar fakülteleriyle birleşmiştir. Çünkü, müzenin sanatçının eğitimine somut katkısı olduğu görüşü ağırlık kazanmıştır. Müzelerdeki gerçek veya kopya sanat eserlerinden yararlanarak sanat öğretimi yapmaları bir gereklilik hâline gelmiştir. Ayrıca müzenin insan, toplum ve kültürel nesnelere tarihî boyutları arasındaki önemli ilişkileri ortaya koyduğu kabul edilmiştir. Müzelerin sanat hakkındaki bilgiyi elde edebilmek için insanların sanat eserleri üzerine odaklanmasını ve onu analiz etmesini sağlayarak eleştirel yaklaşımına olanak tanıdığı belirtilmiştir (France, 1999:8). İngiltere’de de Oxford, Cambridge, Glasgow; Manchester Üniversite Müzeleri, uygulamalı sanatlar, İngiliz klâsikleri ve Mısır antikaları ile doğal bilimler alanında önemli koleksiyonlar; Harvard, Yale, Princeton Üniversiteleri ise koleksiyonları bakımından Amerika Birleşik Devletleri’nin en büyük koleksiyonunu oluşturmuşlardır (Erbay, 1998:47).

ABD’de Charleston’da Doğu Illinois Üniversitesindeki Tarble Müzesi, öğrenciler için kültür ve eğitim deneyimleri fırsatı oluşturan ve üniversite ile birlikte çalışan bir kurum niteliğindedir. Müze, eğitsel deneyimler için hazırlanmış kültürel bir sergi ve sınıf ortamı sağlarken, üniversite de öğrencilere sergilerle alakalı sanat projeleri hazırlar ve eğitimcilerle (öğretmen-okutman) sanat eğitimi sağlar. Tarble Müzesi’nin koleksiyonunun odak noktası ise halk sanatıdır. Üniversite öğrencileri ve orta öğretimdeki diğer bireyler, sınıflarda eğitim yöntemlerinin teorilerini öğrenirler ve Tarble’da öğrendiklerini uygularlar. Öğrenciler sanat hakkında konuşmanın birçok modellerini öğrenirler ve Bloom’un bilimsel sınıflandırması, Broudy’nin estetik araştırması, Sokratik’in sorgulaması ile Feldman’ın eleştirel tahlillerini gerçekleştirirler. Öğrenciler ayrıca takım çalışması yaparak, bir sergi araştırmak ve hazırlamak için birlikte çalışırlar. Daha sonra da ders plânları hazırlayarak sanat galerileri, sergiler ve uygulamalarla ilgili fikirlerini aktarırlar (Belleville, 1999:4).

Türkiye’de bu anlamda Mimar Sinan Üniversitesi, kendine bağlı olarak faaliyet gösteren, 1937 yılında kurulmuş olan İstanbul Devlet Resim ve Heykel Müzesi, sahip olduğu zengin koleksiyonuyla sanat eğitiminde önemli bir işlevi o tarihten bu yana yerine getirmektedir. Gerek sanatçı ve sanat severlere, gerekse araştırmacılara önemli hizmetler sunmaktadır. Ayrıca Gazi Üniversitesi Müzesi ile Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi ve ODTÜ müzeleri bu alandaki boşluğu doldurmaya yönelik çabalara örnek gösterilebilir.

b) Okullar (İlk ve Orta Öğretim)

“Eğitim” Harrison’un da (1963:110) dediği gibi, en geniş anlamıyla, insan denilen varlığın tam gelişime ulaşmasına gayret eder. Elindeki çeşitli vasıtalar arasında, ne gerçek eşyanın müşahhas tanıklığını ne de güzelin ve kıymetlinin hayal gücünü uyandırıcı kudretini ihmal etmelidir. Bu anlamda eğitim, müzelerden vazgeçemez.

Bu nedenlerden dolayı müzelerin, belki de en çok ilk ve orta öğretim okulları tarafından ziyaret edilmeleri gerekir. Çünkü genç bireylerin aldıkları derslerin içeriğini oluşturan gerçek örneklerin çoğu müzelerde muhafaza edilmektedir. Okulların müzeleri sanat (resim) eğitimi amaçlı kullanması için özellikle sanat (resim) öğretmenlerine büyük görevler düşmektedir. Çünkü, okul ve müze iş birliği kapsamında, yoğunlaştırılmış ve çok amaçlı bir sanat (resim) eğitimi için müzeler ve kaynakları; öğrencilerin görecekleri gizemli bir yer olarak, okul grupları için sınıfların ve sanat (resim) odalarının devamı gibidir (Özsoy, 2002:3a). Gelişmiş bazı ülkelerde müzeler, özellikle de sanat müzeleri, müzeyi ziyaret edenlere karşılıklı etkileşimi sağlaması, duygulu, coşkulu ve huzurlu sergiler ile deneyimsel öğrenim imkânı sunması; coşkuların tek başına değil, bir grup ile paylaşımını sağlaması ve genellikle de öğrencilere dolaysız öğretim yararları bakımından, okul grupları tarafından tercih edilirler (McCoy, 1989:148).

Müzelerin birer eğitim kurumu gibi görülerek genç yaşta bireylerin müzelere götürülmesi, onların erken yaşlarda alışkanlık kazanmalarını ve geleceğin potansiyel ziyaretçileri olabilmelerini sağlayacaktır. Böylece müze eğitimi sadece okul çağındaki eğitim etkinlikleri ile sınırlı kalmayacak, hayat boyu eğitimin yolunu da açmış olacaktır. Bu amaçla çoğu gelişmiş ülke, çocuklarını çok erken yaşlarda müzelerle tanıştırmakta ve bu yolla eğitim vermektedir. Müze eğitimi sağlıklı ve amacına uygun yapabilmek için de plânlara ve programlar yapmaktadırlar. Bu plân ve programlar her yaşta çocuğa hitap edecek nitelikte olmaktadır. Ayrıca eğitim alacak kurum ile eğitimi verecek kurum arasındaki bu ilişki haftalar, hatta aylar öncesinden başlatılmaktadır. Bu bağlamda okullar, müze pedagogları ile koordineli olarak çalışmakta, iş birliği çerçevesinde öğrencilerin okulda aldıkları derslerin içeriği ile müzelerdeki uygulamalar birbirini tamamlar nitelikte olmaktadır. Ayrıca müzeler sürekli olarak okullara turlar düzenlemektedir. Bu turlar; gezici kamyonlar, bavul müze, müze eğitim paketi ve müze eğitim görevlilerinin seminerleri ya da konferansları şeklinde olmaktadır. Böylece öğrenciler, ziyaret öncesi konu hakkında bilgilendirilmiş ve müzede eğitime olan ilgileri yoğunlaştırılmış olmaktadır.

Yapılan araştırmalara göre öğretmenler, okulların bir müzeyi ya da galeriyi ziyaret etmelerinin, çocukların öğrenme süreçlerinde yalnızca katalizör rolü oynamadığını, aynı zamanda yetişkin ziyaretlerini de uyardığını belirtmişlerdir (Hooper ve Greenhill, 1999:181).

Eğitimin bir bütün, bu çerçevede müzelerin sanat eğitimi amaçlı kullanımının da bir gereksinim olduğu düşünülürse, en kısa zamanda müzede eğitimin boyutları tartışılarak özellikle ilk ve orta öğretim kurumlarında yer alması sağlanmalıdır. Aslında İlköğretim Okulları Resim-İş Dersi Öğretim Programında “Resim-İş Eğitiminin Kapsamı” başlığı altında “eser incelemeleri” maddesinin “açıklamalar” kısmında; “İlköğretim döneminde, öğrencilerin ilgisine, seviyesine ve çevre imkânlarına göre; müzelerden, sergilerden ve öteki sanat etkinliklerinden yararlanabilmesi sağlanabilmelidir” (MEB, 2000:9) denilmektedir. Ancak yapılan bazı araştırmalar (Mercin, 2002a:344) ve gözlemler göstermektedir ki, ilköğretim okullarında görev yapan sanat (resim) öğretmenleri, derslerinde müzeleri sanat (resim) eğitimi amacıyla çoğunlukla kullanmamaktadır. Örneğin Wan’a (1999:6) göre, Kuzey Amerika’da 1900’lü yıllardan beri müzeler ve okullar iş birliği içerisinde. Bu işbirliği ile müzeleri kullanan okulların, düzenli programlar geliştirdikleri görülmüştür. Sanat müzelerinin eğitsel misyonu, halkı sanata yönlendirmek ve halkın sanatına yardımcı olmayı kapsamaktadır. Bu nedenle eğitim kurumlarının müzelerle iş birliği yapması, özellikle de sanat eğitimi veren okulların bu iş birliğinde daha etkin olmaları gerekir.

Bu makalenin yazarlarından biri tarafından yapılan araştırma bulgularından birinde, bazı resim öğretmenleri ile yapılan görüşmelerde, kendilerinin öğrencilerini müzelerle götürmek istediklerini, ancak okul yöneticilerinin kendilerine araç tahsis etmediklerini ifade ettikleri yer almıştır (Mercin, 2002a:344). Bu bulguya dayalı olarak, ilk ve orta öğretim kurumlarında görev yapan yöneticilerin çoğunun sanat dışı bir branştan gelmiş olmaları, sanat eğitiminin temel ihtiyaçlarını tam olarak algılayamamış olmaları ve sorumluluk almak istememelerinden dolayı öğretmenlerin bu taleplerini geri çevirdikleri söylenebilir. Oysa okul yöneticilerinin kendilerini yetiştirme sorumluluğunu bütün bir meslekî yaşamı boyunca sürdürmeleri, bilgi ve becerilerini sürekli yenilemeleri, yeni bilgileri işlemeleri bir zorunluluktur. Ayrıca öğretmenlerin önünde yürüyen okul yöneticisi, bireysel öğrenme coşkusu canlı tutarak öğrenen bir lider sorumluluğunu yerine getirmiş olacaktır (Çelik, 1999:131). Eğitim yöneticiliği eğitim sorununa çözüm getirebilecek fikirlere yön verebilmeli ve yöneticinin sorumluluğu, öğrenciyi ilgilendiren eğitimi amacına uygun yapabilme düşüncesi ve eğitimin şekli üzerinde odaklaşmalıdır. Aksi durumda gelişmenin önünde bir engel gibi kalacaklardır. Bu tür saptamalardan dolayı, okullara yönetici atamaları yapılırken branş faktörü dikkate alınmalı ve okulda görev alan yöneticilerden en az bir tanesinin sanat eğitimi alanından gelmiş olması göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü, alanı tanımayan ve gereksinimlerini bilmeyen yöneticiler, Türkiye’de sanat eğitimi alanındaki olumlu girişimleri geciktirebilirler.

c) Bakanlıklar

Millî Eğitim Bakanlığı: Bütün toplumlarda eğitimin görevlerinden birisi, esas olarak kültürel alanda devralınan mirası, sonradan kazanılan ve benimsenen değerlerle birlikte gelecek kuşaklara aktarmaktır (Koçer, 1991:233). Bu kültürel ve sanatsal mirasın somut örneklerinin ise müzeler ve galerilerde yer aldığı görülmektedir. Bu anlamda gelişmiş ülkelerdeki okul müze ilişkisinde, okullara yönelik reform hareketlerinde öğretmenler, toplumsal kaynakları kullanmaya teşvik edilirken; onların, müzelerdeki koleksiyonlardan eğitim amaçlı programlarına değin her alanda yararlanmaları öngörülmektedir. Bundan dolayıdır ki çocuklar için düzenledikleri özel programlar bugün her zamankinden daha önemli hâle gelmiştir (Özsoy, 2002:3a). Oysa Türkiye’de henüz müzelerin sanat eğitimi içerisindeki rolü dahi tam olarak anlaşılamamıştır. Bu gerçeği birkaç sanat ve müze eğitim bilimcisi dışında irdeleyen olmamıştır. Halbuki Millî Eğitim Şûrası (1961) ‘Eğitim ve Öğretim Yönünden Müzeler’ başlığı altındaki V. Bölümde, müze-okul işbirliğinin kurulmasının gerekliliği ve müze ziyaretlerinin öğretmenlerin takdirine bırakılmaması, hatta müze ziyaretlerinde öğrencilere pedagojik kültürü

olan rehberlerin bilgi vermesi ya da öğretmenlerin kendi bölgelerindeki müzeleri ve eski eserleri tanımaları yönünde yetiştirilmeleri gereği üzerinde durulmuştur (Atik, 1999:161). Alınan bu tür kararların uygulanabilmesi için MEB'in konuya daha ciddi olarak eğilmesi şarttır. Bu amaçla MEB'deki yetkili kişilerin müzelerin eğitim amaçlı kullanılabilmesi için konunun uzmanı öğretmen üyelerini, eğitim bilimcileri, müze eğitimcilerini, müze rehberlerini, yöneticileri ve müze kuratörlerini bir araya getirmeleri gereklidir. Çünkü müzelerin, eğitimde önemli bir görev üstlendiği bilinciyle, okullarda verilen bir kısım sanat derslerinin devamında o derslerin tamamlayıcısı olan önemli bir kurum olduğu kuşkusuzdur.

MEB Talim ve Terbiye Kurulu tarafından tüm ilk ve orta öğretim kurumları resim (-iş) dersi programı ile ilköğretim okulları resim dersi "egzersiz" öğretim programı, müzelerin sanat (resim) eğitimi amacıyla kullanılabilmesi için yeniden hazırlanmalı ve bu programlarda örnek ünite plânlarına yer verilmelidir. Çünkü gerçekleştirilen başka bir araştırmada (Mercin, 2002b:116), Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinde görev yapan yönetici ve öğretmenlerin çoğunluğunun öğrencilerini müzelere sanat eğitimi amacıyla götürmemeye nedenlerinden birisinin, ders öğretim programlarının uygun olmamasının olduğu saptanmıştır.

Müzeler ile okulların iş birliği yapabilmelerinin en etkili kaynağı eğitimcilerdir. Ancak eğitimcilerin bilgi sahibi olmadığı bir konuda etkin bir rol üstlenebileceği düşünülmemelidir. Bu nedenle MEB yetkilileri müze eğitimi konusunda deneyimi olmayan öğretmenlere, konunun uzmanı eğitimciler tarafından hizmet içi eğitim kursları verilmesi olanağı sağlamalıdır. Müzelerin kullanılabilmesine ilişkin verilecek kursların, ilk önce sanat (resim) öğretmenlerine, daha sonra da kademeli olarak sanat tarihi ve sınıf öğretmenlerine verilmesi uygun olabilir. Buna bir örnek olarak, Meksika Güzel Sanatlar Merkez Müzesi "Müze Okulu ve Öğretim Programları" çerçevesinde öğretmenlere Meksika kültür ve sanatı hakkında belli bir ücret karşılığında atölye çalışmaları ile ilgili kurslar, alanında uzmanlaşmış çeşitli sanatçılar tarafından özel atölyelerde verilmektedir. Kurslarda öğretmenler, alanlarında gelişebilmeleri amacıyla derslerini imkânlarıyla birlikte tüm sınıflarda kullanabilecekleri eğitim ve öğretim tekniklerini ve stratejilerini öğrenmektedirler (<http://www.mfacmchicago.org/html>. 2001).

Kültür Bakanlığı: Genelde müze eğitimi, özelde ise sanat öğretiminde müze eğitimi denildiğinde iki ayağını millî eğitimle fakültelerin oluşturduğu sacayağının üçüncüsünü kuşkusuz müzeler ve onların çoğunun bağlı olduğu Kültür Bakanlığı oluşturmaktadır. 2002 yılı itibarıyla hâlâ bir kuruluş kanunu olmayan bu talihsiz bakanlık, gerek var olan devlet müzelerinin yeni bir anlayışla yapılandırılmasında ve modernleştirilmesinde, gerekse gereksinim duyulan yeni müzelerin açılmasında ciddi bir varlık gösterememektedir. Bunun çok çeşitli nedenleri olabilir. Ama asıl sorun, 1989 yılında 354-379 ve 1991 yılında 468 sayılı kanun hükmünde kararname ile teşkilat görevleri yeniden belirlenmiş olan bakanlığın, ne bu bakanlığa bağlı bir birim olarak "Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü"nü, ne de bu genel müdürlüğe bağlı müzelerin görevleri arasında "müze eğitimi"nin bu kuruluşların esas görevleri arasında yer almamasıdır (bkz. www.kultur.gov.tr. 2003). Bu nedendir ki, bugün bu müzelerin neredeyse tamamında eğitim uzmanları ve bölümleri bulunmamakta, müzeler en önemli görevleri arasında olması gereken "eğitim" işlevini yerine getirememektedirler. Müzelerin merkeziyetçi bir anlayışla teşkilatlandırılmış olması, her açıdan rekabet şansını da yok ettiği için müzeleri kendiliklerinden böyle bir işlevi getirme çabası içerisinde görmek mümkün değildir.

Halbuki dünyadaki gelişmiş bazı ülkelerin müzecilik sistemleri incelendiğinde, müzelerin büyük bir bölümünün ya özel ya da devlete bağlı müzeler olmalarına rağmen özerk oldukları görülmektedir. Özellikle ABD'deki müzelerin % 70'i özel, geri kalanları ise eğitim kurumlarına, federal hükümete, belediyelere ve eyaletlere aittirler. Birkaç müze dışında müzeler genellikle devlet yönetiminden bağımsız yönetilmektedir. Her tür müze yasalara uyulduğu sürece özel kuruluşlar tarafından kurulabilmekte ve bağlı alabilmektedir.

ABD'deki özel müzelerin büyük bir çoğunluğu bireyler tarafından kâr amacı gütmeyen kamuya hizmet için kurulmuş kurumlardır. Örneğin Metropolitan Sanat Müzesi, New York eyaleti Amerikan Tabiat Tarihi Müzesi, St. Paul Bilim Müzesi gibi (Özkasım, 1999:46). ABD'deki müzeler kendi kendilerine destek bulma girişimleri yanında Amerikan Müzeler Derneği (The American Association of Museums) tarafından desteklenmekte ve bu dernek iş dünyası ile müzeleri bir araya getirmektedir. ABD'de özel kuruluşların müze bağışları çok önemli rol oynamaktadır. Ayrıca bazı müzeler mütevelli heyetleri tarafından yönetilirler. Bu heyetin en önemli görevi ise müzeye finans sağlamaktır. Bazı müzeler ise federal devlet tarafından desteklenirler. Amerikan müzelerinin veya gelişmiş diğer ülkelerin müzelerinin yönetimlerindeki özerklik, gelirlerindeki çeşitlilik ve sağlanan kolaylıklar onların gelişmelerinin önünü açmıştır. Yine bu bağlamda İngiltere'de ulusal yönetime bağlı müzeleri yönetme yetkisi devlet adına müze müdürlerine bırakılmıştır.

Türkiye'de Kültür Bakanlığının bünyesindeki Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğüne bağlı müzelerden başka diğer devlet kuruluşlarına ait ve özel müzeler de vardır. Bazı müzeler ise bağlı olduğu kurumlar tarafından desteklenir ve Kültür Bakanlığı tarafından da denetlenirler. Türkiye'deki devlet müzelerinin gelir ve giderleri

genel bütçeye tâbidir. Bu nedenle müzelerin gelirlerinin ana kaynağını bakanlıktan tahsis edilen ödenek oluşturur. Halbuki bakanlığa ayrılan bütçenin genel bütçe içerisindeki durumu içler acısıdır. Bu durum göz önüne alındığında müzelerdeki eserlerin onarımı, personel giderleri, yeni eser satın alma ve eğitim amaçlı programlar hazırlama ihtiyaçlarına gereken kaynak açısından müzelerin durumu kötüdür. Bunun yanı sıra müze yöneticilerinin merkezi yönetime bağlı olması, kendi kararlarını kendilerinin alamamaları müzeciliğin gelişmesini engellemektedir. Ayrıca müzelerin elde ettikleri gelirler çeşitlilik gösterdiği hâlde giderler kaleminde eğitim vb. programlarla ilgili harcama kalemlerinin olmamasının, müzelerin bu yöndeki uygulama isteklerini engellediğini ifade etmek mümkündür.

Kültür Bakanlığı bu sorunları giderebilmek ve müze yöneticilerinin etkin kararlar alabilmelerini sağlamak için yasal düzenlemeler yapmalıdır. Müze yöneticileri müzeye gelir elde etme, sergileme, eğitim vb. işlevlerini gerçekleştirebilmek için, uzman kişilerle koordineli olarak çalışabilmeli ve aldıkları kararları seri bir şekilde uygulayabilmelidirler. Müzelerin bağış alabilmeleri ve bu bağışları eğitim amacıyla da kullanabilmeleri için yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Kültür Bakanlığı yetkilileri, müzelerin işleyişini özerk hâle getirene kadar geçecek süreçte, özel sektörlerle iş birliği yaparak müzelere destek bulunması için iş çevreleri ile müzeler arasında aracılık rolü üstlenmelidir.

Kültür Bakanlığı yetkilileri, müzelerin eğitsel misyonlarının hayata geçirilmesi için hem idari, hem de personel bakımından yeniden yapılanmaya gitmelidir. Bu kapsamda müzelerde eğitim bilimci ve sanat eğitimcisi istihdam edilmelidir. Müzelerde eğitim etkinliklerinin çok az olması ya da hiç olmaması sebebiyle, müzelerin bu işlevlerini gerçekleştirebilmeleri için projeler hazırlanmalıdır. Hatta hiç zaman kaybedilmeden müzelerin kendi olanaklarını kullanarak eğitim işlevini yerine getirebilmeleri için müzeler teşvik edilmeli ve gerekirse müzede eğitim konusu yönetmeliklerle yasal hâle getirilmelidir. Aslında, ICOM (Uluslararası Müzeler Konseyi) Türkiye Millî Komitesinin (1958:34) yıllar öncesinde yaptığı toplantılarda müzede eğitim konusu ile ilgili olarak: “memleketteki en önemli müzelerin, kendilerine ait bir eğitim servisini oluşturma imkânı aramaları gerektiği, öğretim kurumlarıyla sıkı bir işbirliği halinde bulunmaları ve pedagoji usullerine uymalarının zorunluluğu”nun olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca 23-27 Ekim 1982 tarihleri arasında Ankara’da Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından I. Millî Kültür Şûrası düzenlenmiş ve kurulan komisyon tarafından bir rapor hazırlanmıştır. Bu rapordaki başlıklar şu şekildedir: “Bütçe, Eğitim (a- Müzecilerin Eğitimi b- Müzede Eğitim), Koruma, Araştırma ve Yayın, Yeni Kurulacak Müzeler Hakkında Öneriler” (Gerçek, 1999:206). Görülmektedir ki Türkiye için müzelerin eğitim işlevi dile getirilmiştir. Ancak çok önceden müzelerin eğitsel işlevlerinin gerekliliği belirtilmiş olmasına rağmen hâlâ tam anlamıyla gerçekleştirilememiş olmasının en önemli nedeni kuruluş kararnamesindeki görevleri arasında “eğitim”in resmen yer almamasıdır.

Kültür Bakanlığı tarafından her yıl müzelerin eğitim amaçlı kullanımı ile ilgili olarak devamlılığı olacak konferanslar, sempozyumlar ve paneller düzenlenmelidir. Bu bağlamda teşvik edici bir unsur olması amacıyla “müzede eğitim uygulamaları” esas alınarak ulusal boyutta bir “Eğitimde Yılın Müzesi” yarışması düzenlenmelidir ki böylece müzeler, yaşayan yerler, kültür ve uygarlıkları gelecek nesillere aktaran kurumlar olabilsin.

Maliye Bakanlığı: Türkiye’deki müzelerin çağdaş müzeciliğin gereklerini yerine getirememelerinin en önemli nedenlerinden biri de hiç şüphesiz malî imkânlarının kısıtlı olması ve harcama kalemlerinin sınırlılığıdır.

Türkiye’deki müze gelirlerinin genel bütçeden sağlanması ve bu bütçenin sorumluluğunun Maliye Bakanlığında olması bu bakanlığa görevler yüklemektedir. Çünkü, “T.C. Kültür Bakanlığı’na bağlı müzelerin gelirleri genel olarak; yönetim, işletme, bina, personel, büro (kırtasiye), demirbaş, ulaşım, güvenlik giderlerinden oluşmaktadır. Koleksiyon (bakım ve satın alma), araştırma ve yayın, tanıtım ve sergilerle ilgili giderler için ayrılmış harcama kalemleri yok denecek kadar az, kültürel etkinlikler ve eğitim programları için ayrılmış herhangi bir ödenek ise bulunmamaktadır” (Özkasım, 1999:54). Halbuki ABD müzelerinde müzelerin yıllık program harcamalarına % 18 kaynak ayrılmaktadır. Bu oran Türkiye’de hiç yoktur. Bu nedenle malî açıdan desteklenmeyen bir kurumun kendini geliştirmesinin çok zor olduğu söylenebilir.

Müzelere kendi yönetimleri tarafından kullanılacak yeni finans kaynakları sağlanabilmelidir. Bu kaynaklar şöyle sıralanabilir: Bağışlar, sponsorluklar, fonlar ve müze etkinlikleri (sosyal tesisler, kurslar, araştırma vb.) gelirleri. Ancak bütün bunları sağlayabilmek için Maliye Bakanlığının yasal düzenlemeleri yapması gereklidir. Çünkü müzelere bağış alabilmek hiçbir ülkede kolay olmamıştır. Ancak bağışlar, eğer vergiden muaf tutulursa veya yaptıkları bağışlar aslı işlerinde gider olarak gösterilebilirse özel şirketlerin bu tür bir kaynak aktarımına istekli olarak katılabilecekleri söylenebilir. Örneğin Zeller’in (1989:10) belirttiğine göre, Amerika Birleşik Devletleri’nde müzeler eğitim kurumları olarak kabul edildikleri için onlara vergi muafiyeti izni verilmiştir. Türkiye’de de bu tür yasal düzenlemelere gereksinim vardır. Bu anlamda Maliye Bakanlığının

müzelerin hem kendi elde ettikleri gelirlere hem de özel kuruluşların yapacakları yardımlara vergi muafiyeti getirmelidir. Bütün bu vergi muafiyetleri veya özel şirketlerin masraf göstererek ödemeleri gereken vergileri müzeye yaptıkları desteklerden dolayı vergilerden düşmeleri ilk bakışta devletin gelir kaybına uğraması gibi görülebilir. Ancak uzun vadede düşünülürse, kendini yenileyerek dünyada söz sahibi olacak bir müzenin veya müzelerin ülkeye kazandıracığı gelir, alınmayan vergilerin çok daha fazlasını sağlayabilir. Ayrıca ülke tanıtımına katkı yapacak bu müzeler sayesinde, tanıtım için harcanan paranın bir bölümünün ülkede kalması sağlanabilir.

Müzeler

Müzelerin en önemli görevlerinden biri hiç kuşkusuz “eğitim”dir. Bu konu Türkiye’de yıllar öncesinden önemsenmiş ve dile getirilmiştir. Bu konu 1961 yılında, VII. Millî Eğitim Şurası’na sunulan Eski Eserler ve Müzeler Komitesi Raporu’nda ele alınmış ve müzelerin en önemli vasıflarından biri olarak, eğitim ve öğretim kurumları oldukları, ayrıca eğitici vasfı olmayan müzelerin bir eski eser deposundan farkının olamayacağı vurgulanmıştır (Atik, 1999:161). Ancak Türkiye’de müzelerin çoğunluğunun eğitsel sorumluluklarını yerine getirmedikleri daha önce hem Özsoy’un (2002b:59) hem de Mercin’in (2002b:125) yapmış olduğu araştırma sonuçlarından ve ayrıca yapılan gözlemlerden anlaşılmaktadır. Halbuki bugün dünyadaki çağdaş müzeciliğin ilk görevlerinden biri, eğitim misyonunu yerine getirmektir. Bu anlamda müze yöneticileri ve personeli ziyarete gelen bireylere bilimsel öğretim yöntemleri, araç-gereçleri ve programları ile eğitim amaçlı etkinlikler yapmaktadırlar. Bunlar öylesine etkilidir ki, yoğun talep nedeni ile okullar müzelerden aylar öncesinden randevu almaktadırlar.

Eğitim amaçlı ziyaretler öncesi müze personeli veya eğitimcileri okullara gitmekte ve öğrencileri bilgilendirmektedirler. Ayrıca etkinlikler ile onların müze öncesi öğrenme isteklerini arttırmayı sağlamaktadırlar. Eğitsel etkinlikler sadece bunlarla da sınırlı değildir. Müzeler gezici kamyonlar ile yapılan ziyaretler (tatil yerleri, huzurevleri, okullar vb.), ödünç eser verme, eser kiralama servisleri; toplantılar, seminerler, konferanslar da müze dışı eğitimin birer parçasını oluşturur. Yukarıda belirtilen görüşlere, benzer ifadelerle değinen Harrison (1963:114), iyi bir müzenin, faaliyetini geniş bir bölgeye ve özellikle okullara yayması gerektiğini ifade eder.

Müzeler, eğitsel etkinliklerini sadece müze dışına çıkararak gerçekleştirmezler. Onlar müze içerisinde de eğitim etkinliklerini fazlasıyla gerçekleştirebilirler. Bunlar şu şekilde olabilir: Görsel işitsel etkinlikler (video, film, multivizyon vb.), çalıştaylar (workshop), tartışma (sanat eleştirisi) odaları, dokun keşfet yöntemi (bilgisayarlı oyunlar), sanat söyleşileri, bir sanatçı gözetiminde uygulama çalışmaları, oyunlar, yazılı materyaller (çalışma yaprakları), yayınlar, kütüphane, İnternet, bilgisayar, drama, kurs, sergi ve hikâye oluşturma gibi birçok etkinlik.

Türkiye’deki müzelerin bir başka problemi de finans sorunudur. Müzelerin finans sorununu çözebilmesi için merkezî yapıdan kurtulmaları gerekmektedir. Bu nedenle müze yöneticileri kaynak sağlamak için görevli oldukları müze ile ilgili kaynak problemini çözücü öneriler, projeler hazırlayarak Kültür Bakanlığına sunmalıdırlar.

Müze yöneticileri mevcut personel sıkıntısını aşabilmek ve nitelikli hizmet sunabilmek için mutlaka gönüllü müze personeli istihdam etme yoluna gitmelidirler. Çünkü gelişmiş ülkelerde bu olgu yıllar önce başlatılmıştır. Örneğin ABD’deki müzelerde görev alan personelin % 70-80’e yakını gönüllü (volunteer) personeldir.

Müze yöneticileri müzeleri cazip hâle getirebilmek için müzelerini birer eğitim kurumu, araştırma merkezi, uygulama okulu, sanat atölyesi, bir eğlence ve dinlence mekânı ve ailelerin birlikte gittiklerinde her bireye hitap edebilecek özellikleri olan bir yapıda olmasını sağlayabilmelidirler. Bu bağlamda müzelerin gösteri merkezleri (sinema), oyun bölümleri, atölyeleri, kafeteryası, lokantası, sergi salonu, kurs odası vb. mekânları olması sağlanabilmelidir.

Müzelerde eserlerin sergilenmesi eğitim açısından önemlidir. Müzeyi hangi yaş grubu ve hangi kesimden insanlar ziyaret ediyorlarsa onların fiziksel ve sosyolojik özelliklerine uygun bilgi panoları, grafikler ve düzenlemeler yapılmalıdır. Örneğin boylarını aşan bir bilgi panosunu okumak çocuklara oldukça zor ve itici gelebilir.

Müze yöneticilerinin önemle üzerinde durması gereken başka bir nokta da tanıtım ve bilgilendirmedir. Yapılan bazı araştırmalar göstermiştir ki (Mercin, 2002a:344) yaşadığı ilde müzenin nerede olduğunu bilmeyen bireyler ve eğitimciler vardır. Bu bulguya göre, bu bireylerin ne okul çağında, ne de daha sonra müzeye hiç gitmedikleri söylenebilir. Bunun sorumlusunun ise ilk önce okudukları okullardaki öğretmen ve yöneticiler,

sonra buldukları illerdeki müze yöneticilerinin olduğu ifade edilebilir. Bu durum ünlü “eşik korkusu” kavramının doğmasına neden olmuştur.

Müzeler basın-yayın organları, yerel yönetimler, okullar, kurumlar, sivil toplum örgütleri ve üniversiteler ile sürekli iş birliği içerisinde olmalıdırlar. Bu kurumlara gidilerek tanıtım programları düzenlemelidirler. Ayrıca yazılı ve görsel basınla iş birliği yaparak daha geniş kitlelere ulaşabilmelidirler. Yaz aylarında halkın yoğun olduğu bölgelere giderek müzelerinin tanıtımı yapmalı ve eğitsel etkinlikler düzenlemelidirler. Bu etkinlikleri buldukları illerdeki okullar ve diğer kurumlarda da sürekli olarak devam ettirilmelidirler.

e. Özel Sektör, Basın-Yayın ve Sivil Toplum Örgütleri

Türkiye’deki müzelerin çağdaş düzeye ulaşamamasının bir nedeni de, bazı girişimler olsa da, özel kuruluşların bu konuya yeteri kadar önem vermemeleridir. Özel sektörün müzelere yapacakları en büyük desteğin sponsorluk yapmak, bağışta bulunmak ve özel müze kurmak olduğu söylenebilir. Çünkü dünyanın en önemli kuruluşları sanat eserlerine, tabiat ve kültür varlıklarına hassasiyetle yaklaşırken; Türkiye’de yaşayan, üreten, satan ve kazanç elde eden şirketlerin de hassas davranmaları gerekir. Kaldı ki müzelere yapılacak yatırımlar turizmi canlandırarak ve oradan elde edilecek gelir, belki de yapılan desteğin daha fazlasının geri dönmesini sağlayacaktır. Aynı zamanda insanlığın malı olan eserleri barındıran müzeler Türkiye ile sembolleşecek ve ülkenin tanıtımına katkıda bulunacaktır.

Türkiye’de özellikle ulusal basın-yayın organlarına büyük görevler düşmektedir. Çünkü müzelerin hem tanıtılabilmesi hem de ilgi uyandırılabilmesi için bu bir gereksinimdir. Kaldı ki bunun yerine getirilmesi, ilgili kuruluşların programlarında da yer almıştır. Örneğin Türkiye’nin önemli kamu yayın kuruluşu olan TRT’nin Genel Yayın Plânının (2002:46) kültür programları başlığı altındaki hedeflerinin 5. Maddesinde; “sanat ve edebiyatın, kültür ve medeniyetin gelişmesindeki yeri ve önemini belirtmesine, bu alanlara ilginin artırılmasına”, 6. Maddesinde; “müzelerin, ören yerlerinin ve eski eserlerin halkımızın ve turistlerin ilgisini çekecek tarzda tanıtılmasına ve sevdirmesine”, 10. Maddesinde de; “resim, heykel ve seramik dallarında çağdaş Türk sanatçıların ve eserlerinin tanıtılmasına” yardımcı olunacağı belirtilmektedir. Ayrıca TRT’nin (Ocak 2000. Ek:10) yürürlükteki mevzuatında; “Eğitim ve Kültür programları, haftalık yayın süresinin %5’inden az olamaz.” denilmektedir. Bu maddelerden de anlaşılacağı gibi kültür-sanat eserleri ve Türk sanatçıları ile müze ve ören yerlerinin tanımının yapılması ve sevdirmesi konularında basın-yayın kuruluşlarının görevi olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Türkiye’de basın ve yayın organlarının bir bölümünün, magazine ağırlık verdiği ve düzeysiz programlarla toplumda yozlaşmaya neden oldukları belirtilebilir. Bu amaçla müzeler ve basın-yayın organları iş birliği yapmalıdırlar. Aynı zamanda RTÜK, basın yayın organlarını özendirici kanun maddeleri ve yayın ilkeleri hazırlayarak müzelerin, ören yerlerinin, tarihî kentlerin, anıt müzelerin vb. kültürel mirasın geniş halk kitlelerine ulaştırılmasını sağlamalıdır. Aksi takdirde Türkiye’deki dünyaca ünlü kültür ve sanat varlıkları nemli duvarlarla kapalı ıssız mekânlarda hiçbir işlevi yerine getirmeden yok olup gidebilir.

Sonuç

Yapılan incelemeler, gözlemler ve görüşmeler sonucunda, Türkiye’deki müzelerin çoğunun çağdaş anlamda müzecilik sergileyemedikleri söylenebilir. Müzelerin büyük bir bölümünün sanat (resim) eğitimi amacıyla hiçbir etkinlik yapılmadığı, hatta sadece bu anlamda değil, müzelerin genel anlamda da eğitim işlevlerini dahi yerine getirmedikleri belirtilebilir.

Bu durumun oluşmasında müzelerin çoğunluğunun merkezî idare tarafından yönetilmesi, personel sıkıntısının, mekân probleminin, maddî imkansızlıkların olması; müze eğitimcilerinin olmaması ve müze yöneticilerinin karar alma yetkilerinin olmayışı fazlasıyla etkilidir. Ayrıca okulların müzeleri eğitim amaçlı kullanmaması, sivil toplum örgütlerinin ilgisizliği, basın-yayın organlarının gerekli ölçüde konuya eğilmemesi, özel kuruluşların müzelere yeterince destek olmaması ve sanat (resim) öğretmeni yetiştiren kurumların konu ile ilgili yeterli düzeyde eğitim-öğretim yapmasının da nedenler arasında olduğu söylenebilir. Bundan dolayıdır ki, ilgili tüm kurum ve kuruluşların bir kısmına bu makalede değinilen sorumlulukları yerine getirmeleri, sorunun çözümüne yardımcı olabilir.

Öneriler

Yukarıdaki bölümlerde ele alınan sorunlar, sorunlara ilişkin elde edilen bulgular ve saptamalar doğrultusunda çözüme yönelik bazı öneriler geliştirilmiştir. Bu öneriler şu şekilde sıralanabilir:

1- MEB yetkilileri müzelerin sanat (resim) eğitimi amaçlı kullanılabilmesi için ilk ve orta öğretimdeki resim (-iş) dersleri ile egzersiz programlarını yeniden tanımlayarak düzenlenmesini sağlamalıdır. Bu bağlamda örnek öğretim programları hazırlanmalıdır. Ayrıca sanat (resim) öğretmenleri müze eğitimi konusunda hizmet içi eğitim kursları ile bilgilendirilmeli ve kendilerine deneyim kazandırılmalıdır. Bunlarla birlikte müze eğitimi konusunda kitapçıklar hazırlanarak sanat öğretmenlerinin böyle bir kaynağı edinmeleri sağlanmalıdır.

2- Eğitim fakültelerine bağlı güzel sanatlar eğitimi bölümlerinde okutulan “Müze Eğitimi ve Uygulamaları” dersleri amacına uygun ve konunun uzmanı öğretim elemanları tarafından yürütülmelidir. Ayrıca eğitim fakülteleri sınıf öğretmenliği bölümlerinin programlarına “Müze Eğitimi ve Uygulamaları” veya “Genel Müze Eğitimi” adlı bir ders konulmalıdır.

3- Kültür Bakanlığı, müzelerin daha sağlıklı işleyebilmesi ve müze yöneticilerinin kendi kararlarını alabilmeleri için gerekli ciddi adımları atmalı ve müzelerin idarî yapısının özerk hâle gelecek şekilde yeniden düzenlenmesini sağlamalıdır.

4- Maliye Bakanlığı, Kültür Bakanlığı ile birlikte özel sektör kuruluşlarının müzelere destek vermelerini, sponsorluk yapmalarını teşvik edici yasalar hazırlamalıdır. Bu amaçla müzelere yapılacak yardımların vergi muafiyetine tabi tutulması sağlanabilmelidir.

5- Müze yöneticileri çağdaş müzeciliğin en önemli unsuru olan eğitim işlevini mutlaka dikkate almalı, bugün için her ne kadar görevleri arasında resmen yer almasa da bu konuda çaba içinde olmalıdırlar. Mevcut durum ne olursa olsun kendi imkânları ölçüsünde bu işlev yerine getirilmeye çalışılmalıdır.

6- Müzelerde görevlendirilmek üzere müze eğitimcisinin yanı sıra eğitim bilimci, sanat eğitimcisi, tasarımcı, kuratör ve müze rehberi istihdam edilmeli ve yetiştirilmelidir.

7- Müzeler sadece ziyaret edilip sergilenen eserlerin izlendiği bir yer olmamalıdır. Bir bireyin ve özellikle ömürlerini kahve köşelerinde geçiren emeklilerin geç saatlere kadar farklı etkinliklerle zamanını hoşça geçirebileceği, eğitim alabileceği mekânlar haline dönüştürülmelidir. Bu amaçla müzelerin ziyaret saatlerinde yeniden düzenlemeye gidilmelidir. Dolayısıyla, çalışan halk kitlelerinin akşam saatlerinde aileleri ile birlikte müzeleri ziyaret edebilmeleri olanağı hazırlanmalıdır. Ayrıca müzeler, ziyarete gelen bireylerin sosyal gereksinmelerine cevap verebilecek düzenlemeler yapmalıdır.

8- Müzeler mutlaka gönüllü müze personeli istihdam etmelidirler. Bu amaçla üniversiteler, okul ve öğretmenler, sivil toplum örgütleri ve kamu kuruluşları ile iş birliği yapmalıdırlar.

9- Özel sektör ve kuruluşlar, müzelerin eğitsel işlevlerini ve çağdaş müzeciliğin gereklerini yerine getirebilmesi için teşvik edilmelidir.

10- Müze yöneticileri müzelerin işlevlerini daha iyi yerine getirebilmeleri amacıyla buldukları illerdeki belediyeler, Özel İdare, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri ile iş birliği yapmalıdırlar.

11- Basın-yayın organları, müzeler, ören yerleri ve müzede eğitimi ile ilgili belgesel, tanıtım ve eğitim programları hazırlamaları için teşvik edilmelidirler.

Kaynaklar

Abacı, O. (1996). *Müze Eğitimi*. Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Akyürek, N. (1989). Eski Eser Kaçakçılığının Nedenleri. Eski Eser Tanıtımı ve Kaçakçılığının Önlenmesi Semineri Notları. Ankara: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi.

Atagök, T. (2000). Müzelerin Geçmişi, Bugünü ve Geleceği. *Sanat Dünyamız Dergisi*. Sayı (80). s 83-93.

Atik, A. (1999). *Müzelerin Yeniden Yapılanması Kapsamında Müze-Toplum İlişkisi, Müze-Toplum İlişkisi Bağlamında Müze Tanıtımı ve İletişim. Yeniden Müzeciliği Düşünmek*. Der. Prof. Tomur Atagök. İstanbul.Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları.

Belleville, P. (1999). The Tarble Experience: A Museum. University and Community Partnership. *Insea News*. Volume:6,(2-6)

- Çelik, V. (1999). *Eğitimsel Liderlik*. Ankara:Doğuş Matbaası.
- Erbay, F. (1998). Eğitim Kurumlarının Müzelerin Kurumlaşmasındaki Yeri. 4. *Müzecilik Semineri Bildirileri*, İstanbul. s. 47-50.
- France, L. B. P. (1999). A Morning Experience in a Brazilian Art Museum. *Insea News*,Volume: 6. (8-9)
- Gerçek, F. (1999). *Türk Müzeciliği*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gürer, L. (1990). *Temel Tasarım*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası.
- Harrison, M. (1963). *Eğitim ve Müzeler. Müzelerin Teşkilatlanması- Pratik Öğütler*. UNESCO. ICOM Türkiye Millî Komitesi Yayınları. (109-119).
- Hooper, E ve Greenhill (1999). *Müze ve Galeri Eğitimi*. (Çev. M. Ö. Evren, E. G. Kapçı, Yay. Haz. B. Onur) Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- ICOM. (1958). *Türk Millî Komitesi Haber Bülteni*. Sayı 1. Ankara.
- İnel, B. (1998). Amerika Birleşik Devletleri'nde Sanat Müzelerindeki Sanat Etkinlikleri, Koruma ve Onarım ile İlgili Periyodik Çalışmalar ve Sergilemedeki Plânlamalar. 4. *Müzecilik Semineri Bildirileri İçinde*. İstanbul, s. 24-29.
- Kırıoğlu, O. T. (1991). *Sanatta Eğitim. Görmek, Anlamak, Yaratmak*. Hatay.
- Koçer, H. A. (1991). *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kültür Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (24. Ocak, 1989). [www 3. kultur. gov. tr / portal/ default- tr. asp? \(belge no: 2384\)](http://www.kultur.gov.tr/portal/default-tr.asp? (belge no: 2384)).
- M.E.B. (2000). *İlköğretim Okulu Ders Programları, Resim-İş (6-7-8)*. Ankara.
- Makagiansar, M. (1984). Museums for Today and Tomorrow: A Cultural and Educational Mission. *Museum*, Volume:36. (3-8)
- McCoy, S. (1989). Docent in Art Museum Education, *Museum Education History. Theory. and Practice*. (Editors, Nancy BERRY and Susan MAYER). Museum Education History. Theory and Practice. Virginia.: National Art Education Association.
- Mercin, L. (2002a). İlköğretim Kurumlarında Müze Eğitiminin Sanat Eğitimi İçerisindeki Rolü. *G. Üniversitesi Sanat Eğitimi Sempozyumu Bildirileri*. s.341-349
- Mercin, L. (2002b). *Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinde Müzelerin Sanat (Resim) Eğitimi Amaçlı Kullanılmasına İlişkin Yönetici ve Öğretmenlerin Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Mexican Fine Arts Center Museum Chicago (2001). [http:// www. mfacmchicago.org/html](http://www.mfacmchicago.org/html).
- Özkasım, H. (1999). *T.C. Kültür Bakanlığı Müzelerinde Finansal Sorunlar ve Malî Yapının Biçimlenmesiyle İlişkisi. Yeniden Müzeciliği Düşünmek*. (Der. Tomur Atagök). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Özsoy, V. (1998). Yetmişbeşinci Yılda Sanat Eğitimi ve Öğretimi (Resim-İş Eğitimi). *Millî Eğitim*, Sayı: 139. (58-65)
- Özsoy, V ve, Baytekin, B. (1996). Resim-İş Bölümlerinde Yeniden Yapılanma ve İsim Değişikliği. *Millî Eğitim*, Sayı:130. (48-54)
- Özsoy, V. (2002a). Sanat (Resim) Eğitiminde Müze ve Okul İş Birliği ve Müzeye Dayalı Bazı Öğretim Yöntemleri. *Millî Eğitim*. S.153-154, Kış-Bahar/2002. s.5-17.

- Özsoy, V. (2002b). Resim-İş (Sanat) Öğretmeni Eğitimine Yönelik Lisansüstü Programlarda Müze Eğitiminin Yeri ve Önemi. *Gazi Üniversitesi Sanat Eğitimi Sempozyumu Bildirileri*. s.59-74.
- Schoemaker, M. K. (1998). Art is a Wonderfull ESL Students as Pleace to Be: Museum Learners. *Art Education*, Volume: 51. (40-45)
- Stokrocki, M. ve O.T. Kırıçoğlu. (1996). *Orta Öğretim Sanat Öğretimi*. Ankara: YÖK Dünya Bankası Yayınları.
- TRT, (2000). *Atatürkçü Düşünce Ve Milli Yayınlarda Uyulacak Hedeflere Yönelik İlkeler. Yapım-Yayın Ve Uygulama Talimatı*. Ankara: Yayın Planlama Koordinasyon ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı Yayınları.
- TRT, (2002). *Genel Yayın Plânı*. Ankara: Yayın Plânlama Koordinasyon ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı Yayınları.
- Wan, C. L.(1999). Issues in Art Museum and School Collaboration. *Insea News*. Volume: 6. (2-7)
- YÖK. (1997). *Resim Öğretmenliği Lisans Programı Ders Tanımları*. Ankara
- Zeller, T. (1989).The Historical and Philosophical Foundaions of Art Museum Education in America. *Museum Education History. Theory. and Practice*. (Editors: Nancy BERRY and Susan MAYER). Virginia.: National Art Edication Association, s.10-89.

Summary

THE RESPONSIBILITIES AND MUTUAL DUTIES OF INSTITUTIONS AND ASSOCIATIONS FOR USING MUSEUMS IN ART EDUCATION

Vedat ÖZSOY* Levent MERCİN**

Art education is the whole of activities which develop the individual's visual, physical, aesthetic aspects and creativity. Therefore, art education is required to be performed not only in formal schools but also lifelong. It is determined that there are different ways to be applied at art education efficiently. The museums' being used for art education is one of those because art education in museum provides the learning, by doing and living. Moreover, this situation supplies more possibilities than closed classroom medium. Besides, it facilitates the critical approach and promotes creativity. According to the performed researchs and observations, it can be stated that the museums are not used for this purpose in Turkey. With this study, one has been endeavoured the determination connected with institutions and associations' mutual duties and responsibilities for using the museums in art education.

In the research, survey method has been applied. Datum was collected by examining the laws, regulations, legislations, curriculums in the country and the studies abroad. Also the results were obtained from survey, observation and interviews done by this article's writers before.

Education takes part in among the most important problems of the nations. Art education provides a different necessity in the education integrity as well. This necessity has been required continuous renewal. One of these innovations is using alternative art places. In the developed countries, the museums are used by this aim. In these activities, the museum administrations and the institutions of secondary education are in collaboration. Moreover, in this subject the governments have undertaken important responsibilities as promoting private museums, training professional museum servant to be assigned in the museum, museum educator, curator, desiner etc. and encouraging voluntary working.

As for Turkey, it is hardly seen that the museums are used for the education purpose. One of the reasons is that the curriculum does not enable efficient possibility education in the museums. Also it is expressed that other reasons are not being presented by specialist staff and sufficient presentations and the museums' inadequate social possibilities. It is pointed out that universities, private sectors and press-publication associations do not attach importance to museums and museum education.

To improve these conditions in Turkey, the Ministry of National Education, the Ministry of Culture and the Ministry of Finance must make new arrangements in law within coordination. In addition to the universities, private sectors and press-publications associations must be promoted to the museum education.

Address for Correspondence: *Doç. Dr. Vedat Özoy, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Güzel sanatlar Eğitimi Bölümü 06500 Teknikokullar/Ankara. **Uzm. Levent Mercin Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Bölümü Şehitlik/Diyarbakır.